

Uddrag af en beskrivelse om et kulturprojekt "Det maritime Ribe" af museums pædagog Thyge Jensen, 2009

Stabil vanddybde i åen

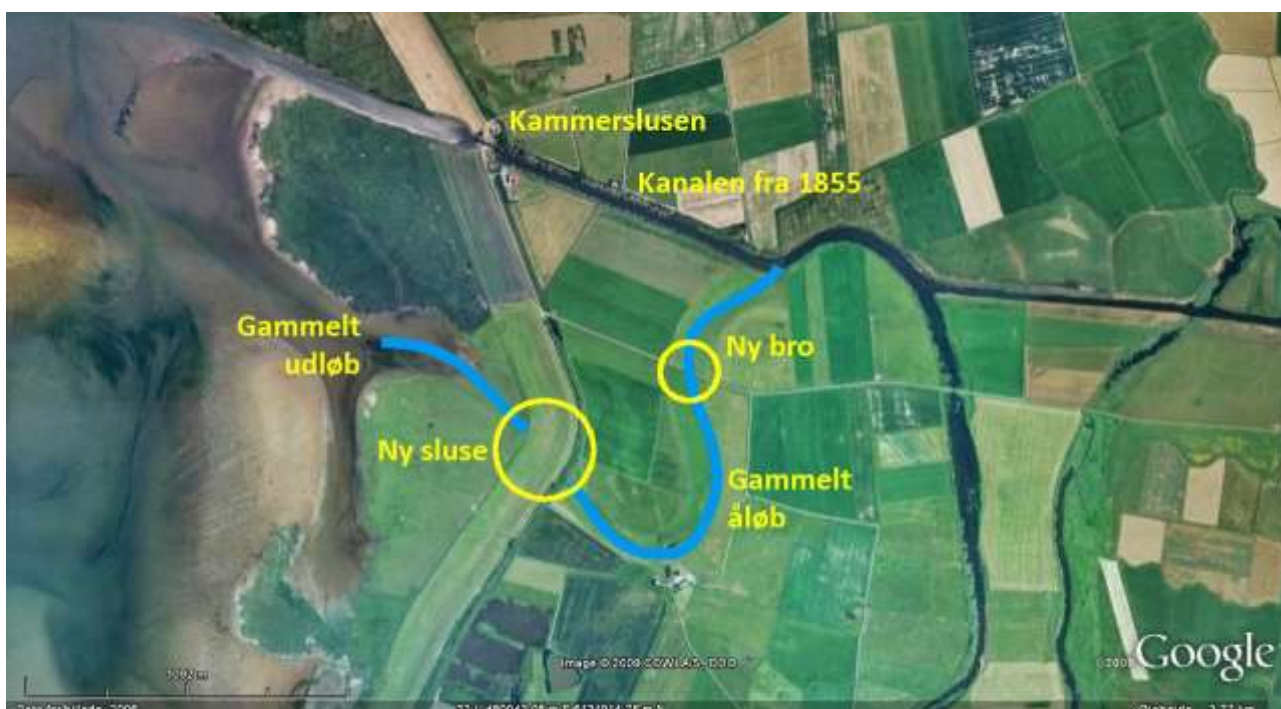
For at kunne sejle op til Ribe kræves der en vandstand i åen, der selvfølgelig er afhængig af de forskellige bådtypes dybgang. Imidlertid er koten for åens vandspejls meget varierende med en største forskel på ca. 2,5 meter – f.eks. fra ca. minus 0,5 meter i 1996 til over 2 meter i 1999 (begge DNN). Ved +2 meter er det de færreste, der har lyst til at opholde sig på en båd i åen, men i den anden ende af skalaen – ved de lave vandstande, der kan forekomme i tørre somre eller i perioder med længerevarende østenvind, er der ofte sejlene (eller grundstødt) trafik på åen.

Det handler om at undgå de ekstremt lave vandstande, der umuliggør sejlads mellem Kammerslusen og byen. En uddybning af åen er en mulighed, men nytten er tvivlsom, ligesom det både vil være bekosteligt i anlæg og vedligehold, og et brutalt indgreb i hele miljøet. Muligvis vil en uddybning blot få den smule "sejlbare" vand, der er i åen på tørre sommerdage, til at forsvinde endnu hurtigere ud i havet.

Der har været foreslået modsat vendte porte i kammersluseanlægget for at åen bedre kan 'holde på vandet', og man kan i dag se på stenvæggene i slusekammeret, at der måske engang har været omvendt monterede sluser – i hvert fald er der plads til dem. Tegninger samt formål og erfaringer med portene må ligge som arkivalier i et eller andet offentligt arkiv, og skulle nogle af dette skrifts læsere have kendskab dertil, kunne tegninger og beskrivelser være interessante at få op i lyset. En mulighed ville også være, at lade sluseportene eller deres lemme stå åbne ved højvande, men om dette vil kunne styres forsvarligt er uvist.

Reetablering af det gamle å-udløb

En simpel og enkel måde, at styre vandstanden på i åen på, vil være at lave et ekstra udløb. Dette udløb skulle være en rørgennemført sluse i diget på det sted, hvor Ribe Å – før kanalens gennemgravning af Mandø Høllade i 1855 - havde sin naturlige forbindelse til Vadehavet. Etableringen vil kræve, at den gamle åslyngning, som stadig kan ses i landskabet, reetableres fra Kanalhuset sydover til Ydre Bjerrum og nordvest ud i Vadehavet. Yderligere vil det blive nødvendigt med en ny bro til at føre Kammerslusevejen over den gamle åslyngning, foruden evt. en træbro til den kommende Ribe-Kammerslusen-sti.

Udover mulighederne for at styre sommervandstandene og undgå ekstremt lave vandstande i åen, vil projektet kunne være med til at løse mange allerede forekommende og fremtidige bagvands- og sikkerhedsmæssige problemer i Ribe Kog, som er forårsaget af ekstremt høje vandstande. Disse problemer og deres mulige løsning ta'r vi først.

Bagvandsproblemet

Problemet med oversvømmelser i de lavtliggende byområder indtræffer, når store nedbørsmængder indenfor Ribe Å's opland på 975 km² skal ud gennem den smalle kammersluse i den ofte korte periode under vestenstorm, hvor vandstanden ude i Vadehavet er lavere end inde i kogen. Et regnvejr på 10 mm over hele oplandet vil give en vandmængde på små 10 mil. m³, der alt sammen skal ud gennem den smalle sluse i løbet af kort tid.

Under et lavvande i Vadehavet strømmer vandet i kogen ud med stor hastighed, men slusen har ikke tilstrækkelig bredde til, at alt bagvandet når at komme ud. Når sluserne af sig selv lukker igen under floden når vandet stiger, er vandstanden inde i kogen ikke blevet tilstrækkelig lav til, at området kan rumme nye vandmængder fra åerne. De høje bagvande har især indenfor de sidste årtier givet problemer med vand i kælderen samt oversvømmede haver ved bebyggelserne langs Holmevej, og med fremtidsprognoserne for hyppigheden af storme og nedbør på vore breddegrader in mente skal bagvandsproblemet i Ribe Kog løses på et eller andet tidspunkt.

Til sammenligning er Varde Å- estuariet uden dige, og her forekommer ferskvandsstuvninger naturligvis ikke, da vandet kan løbe fra marsken ud i vadehavet i fuld bredde. I Tøndermarsken, der indtil midt i 1930erne også var oversvømmet af vinterbagvand, er åerne i dag inddigede, og grundvandsstanden i kogene reguleres ved hjælp af pumper. Hvor Ribes laveste bebyggelser ligger i ca. kote 2,3 m, ligger der bebyggelser i Tønder på koter helt ned til 0 m. I Varde Å-dal ligger alle bebyggelser over 5-meter koten. Med inddigede åer og pumpestationer er dræningen kun et spørgsmål om pumpekapacitet. Amsterdams lufthavn *Schiphol* ligger således 5 meter under havoverfladen.

De tre marsktyper i Vadehavet:

Uinddiget marsk	Inddiget marsk	Inddiget og afvandet marsk
Normal vandstand	Normal vandstand	Normal vandstand
		
Ved stormflod	Ved stormflod	Ved stormflod
		
Varde <i>marsken</i>	Ribe <i>marsken</i>	Tønder <i>marsken</i>

De tre marsktyper i Vadehavet:

Nedenstående forudsigelser fra Thyge Jensen, som desværre viste sig at være korrekte

Snæbelstryget

Man må formode, at planerne om at etablere et stryg i Stampemølleåen for at muliggøre den udryddelsestruede snæbels opgang til gydepladserne i Ribe Å-systemet vil forstærke bagvandsproblemerne for beboerne på Holmevej og Møllevej. Antagelsen skal ses på baggrund af erfaringer fra 1997 (*var det vist*), hvor man pludselig øgede åbningen af Stampemølleopstemning (på grund af frygt for oversvømmelse ved Dagmarsøen), hvilket forårsagede en vandstandsstigning i åen nedstrøms Sønderportsbroen langs Holmevej på ca. 20 centimeter i løbet af et kvarter.

Øget vandmængde i Stampemølleåen

For at få snæblen lokket til at dreje styrbord og op ad Stampemølleåen for at komme til stryget, når den for indadgående netop har passeret ringgadebroen, er det nødvendigt at sende en større del af Østeråens vand (lokkevand) igennem Stampemøllestrømmen i stedet for gennem møllerne inde i byen. Da bredden af Stampemøllestrømmen er begrænset og vanskelig at udvide uden voldsomme indgreb i bymiljøet, må man formode, at vandspejlet i strømmens længderetning *"kan komme til at stå skråt"*. Disse forhold kan – uanset om stryget kommer til at ligge opstrøms eller nedstrøms Sønderportsbroen – give frygt for øgede vandproblemer i fremtiden for beboerne på Holmevej og Møllevej. Yderligere kan man frygte at en højere vandstand i Stampemølleåen vil influere på vandstanden i Hovlund Bæk, således at beboerne på sydsiden af Holmevej også vil få forøgede problemer i forbindelse med høje bagvandsvandstande.

Stormflodsrisiko

I publikationen *"Risikoanalyse af Ribe Kog"* udgivet af Kystdirektoratet dec. 2005 kan man på side 9 se en graf, der viser *"Udviklingen i indre og ydre vandspejl fra kritisk overløb og til ydre og indre vandspejl når samme niveau i Ribe Kog"*. Figuren har som udgangspunkt, at brudprocessen i diget indtræffer ved en vandstand på 6.46 m (DVR90). I løbet af godt 2½ time vil der strømme 300 mio. m³ vand ind i kogen indtil ydre og indre vandstand vil mødes ved 5.59 m (DVR90). Ribes gamle bydel vil som noget af det højeste komme til at ligge som nogle småøer – én med Von Støckens Plads som toppunkt, én med Kunstmuseet som højeste punkt og en lille ø vil komme til at ligge i Præstegade ca. 100 meter nordvest for domkirken. Yderligere en ø i Tangekvarteret, men hele Nørremarken - både industriområde og boligkvarter vil stå under vand. En vandstand på 6.46 m ved diget og 5,59 m inde i byen lyder voldsomt, men den øverste ring på stormflodssøjlen ved Skibbroen markerer vandstanden under 1634-stormfloden på 6 meter. Den 3. jan. 1999 toppede vandstanden ved Kammerslusen med ca. 5.15 m – heldigvis på det astronomiske lavvandstidspunkt. Havde orkanen ramt kysten 6 timer tidligere eller 6 timer senere, skulle vi have lagt tidevandsforskellen – ca. 1.5 m – oveni de 5.15m. (*Glemte lige Slotsbanken, som under en stormflod med digebrud vil blive et fint lille havnebassin ved en vandstand på + 5,59m.*)

En forudsætning for ovenstående beregningen er, at vandstanden i åen er nede i ca. 0.6m (DVR90) på det tidspunkt hvor digebruddet sker. Dette kan vi ikke altid være sikre på i vinterhalvåret, og sent på året i 1998 var vandstanden i kogen oppe på over 2 meter. Hvis et digebrud sker under disse forhold, vil tidsrummet fra digebruddet indtræffer og indtil byen oversvømmes komme ned på under 2 timer.

Bedre reservoirkapacitet i Ribe Kog

Altså - problemerne kan mindskes ved, at der muliggøres en mere effektiv afvanding af Ribemarsken under lavvande i stormperioder. En ombygning af Kammerslusen til en større bredde vil være dyrt og ødelæggende for et særpræget og bevaringsværdigt kulturmiljø, ligesom højvandspumper på stedet vil være bekostelige. I stedet foreslås – som nævnt og vist ovenfor - etableret en rørgennemført sluse i diget ved åens gamle udløb. Vinterbagvandet vil derved kunne forlade Ribemarsken af to udløb i stedet for i dag kun gennem ét, således at der vil ske en hurtigere dræning af Ribemarsken, således – igen – at marsken vil kunne rumme mængden ad nytilløbet regn- og åvand under den efterfølgende sluselukning, uden at der

opstår ekstremt høje vandstande, således –igenigen – at vandmængden i kogen vil være mindre end ellers, på det tidspunkt hvor diget evt. bryder sammen.

Skibbroen med traditionelle vadehavssejlere

Vi forlader de høje vandstande og går tilbage til regulering af laveste vandstand. En passende sommervandstand vil skåne os for synet af en udtørret Skibbro med strandede skibe, der hænger i fortøjningerne, øldåser og rustne indkøbsvogne og cykler stikkende op af vandet. Måske vil man i stedet kunne nyde synet af fremmede vadehavssejlere som kuffer, tjalke, everter osv. som ville finde det attraktivt at aflægge byen et visit, nu med en garanteret mindste vanddybde og dermed uden risiko for at komme til at hænge på en sandbanke halvvejs oppe ad åen. Byrummet ved Skibbroen ville fuldstændig ændre karakter, hvis Ribe hver sommer fik besøg af nogle traditionelle vadehavssejlere, eller hvis nogle af byens egne borgere nu fik lyst til at anskaffe en sådan bådtype og dermed give den ofte besværlige, men altid fascinerende vadehavssejlad en chance. Der vil komme sammenhæng mellem de to miljøer, der ligger på hver deres side af kajkanten.

En højere og mere stabil sommervandstand vil formodentlig også have en gavnlig indflydelse på "kultursvampen", ligesom reetableringen af den gamle åslynge vil berige Ribemarsken med 1,5 km ekstra vandløb. Ændringen af en del af åstrækningen fra et ferskvandsmiljø til et brakvandsmiljø vil påvirke dele af Ribemarskens flora og fauna. Om denne ændring vil være positiv eller negativ, vil alene være et spørgsmål om holdninger til natur. Kågene i Sydvestjylland mellem Ribe og grænsen er alle ferske, mens Varde Å marsken er et naturligt estuarium med påvirkning fra både salt- og ferskvand. Uden at kende noget til biologien deri, må man formode, at en blidere og mere naturlig salinitetsovergang kan være en fordel for både opgangs- og nedgangsfisk.